

August Strindberg som Socialfilosof.

Strindberg anser det som sin Pligt, «en tung, men bindende Pligt», offentligt at udtale sine Anskuelse om «Samfundet». Hvad der har indgivet ham denne Pligtfølelse, ses ikke ret; men den er nu i ethvert Fald engang tilstede hos ham, og vi skyldte den bl. a. den Række Afhandlinger, der er samlet under Fællestitlen «Likt och Oligt» (Alb. Bonniers Forlag, Stockholm 1884)*).

Men han anser det ogsaa som sin Ret at ytre sig om Samfundet. Denne Ret søger han at begrunde ved at henvise til, at han «ikke tilhører noget politisk Parti», at han ikke har «Partipassioner, som forblinde», og at han «efter at have været inde i alle Klasser, fra Tjenerens (som Informator) til Embedsmandens, er kommen til at se Sagerne fra en Mængde Synspunkter». Det Sidste skulde vel være Hovedsagen eller det, der særligt giver ham den nævnte Ret; thi det Negative: ikke at høre til noget politisk Parti, har han tilfælles med en Masse af Personer, der aabenbart mangle al Kompetence til at tale offentligt om Samfundet. Nu viser det sig imidlertid, at denne «Mængde af Synspunkter» alle ere, hvad Strindberg betegner som de overflødige Samfundsmedlemmers Synspunkter. Strindberg

*) Det første Hefte indeholder en noget større Afhandling om «den almindelige Misfornøjelse. dens Aarsager og Hjælpe-midlerne imod den». Det andet indeholder tre Smaaafhandlinger om «Livsglæden», «Kulturarbejdets Overvurdering», «Nationalitet og Svenskhed».

August Strindberg som Socialfilosof.

Strindberg anser det som sin Pligt, «en tung, men bindende Pligt», offentligt at udtale sine Anskuelse om «Samfundet». Hvad der har indgivet ham denne Pligtfølelse, ses ikke ret; men den er nu i ethvert Fald engang tilstede hos ham, og vi skyldte den bl. a. den Række Afhandlinger, der er samlet under Fællestitlen «Likt och Oligt» (Alb. Bonniers Forlag, Stockholm 1884)*).

Men han anser det ogsaa som sin Ret at ytre sig om Samfundet. Denne Ret søger han at begrunde ved at henvise til, at han «ikke tilhører noget politisk Parti», at han ikke har «Partipassioner, som forblinde», og at han «efter at have været inde i alle Klasser, fra Tjenerens (som Informator) til Embedsmandens, er kommen til at se Sagerne fra en Mængde Synspunkter». Det Sidste skulde vel være Hovedsagen eller det, der særligt giver ham den nævnte Ret; thi det Negative: ikke at høre til noget politisk Parti, har han tilfælles med en Masse af Personer, der aabenbart mangle al Kompetence til at tale offentligt om Samfundet. Nu viser det sig imidlertid, at denne «Mængde af Synspunkter» alle ere, hvad Strindberg betegner som de overflødige Samfundsmedlemmers Synspunkter. Strindberg

*) Det første Hefte indeholder en noget større Afhandling om «den almindelige Misfornøjelse. dens Aarsager og Hjælpe-midlerne imod den». Det andet indeholder tre Smaaafhandlinger om «Livsglæden», «Kulturarbejdets Overvurdering», «Nationalitet og Svenskhed».

har været «Tjener» d. v. s. Lærer; men Lærervirksomheden bestaar, efter hans Opfattelse, i «at lære Dumheder ud». Han har været Embedsmand; men Embederne ere, efter hans Opfattelse, kun blevne indrettede for at skaffe Embedsmændene og deres Sønner Stillinger, Brød og social Anseelse; i og for sig kunde de godt undværes; thi Folk kunde godt styre sig selv, og Embedsmændene ere saaledes blot «tærende» Individér. Han har været og er Kunstner og Forfatter; men Kunstnervirksomhed og den literære Virksomhed er ogsaa efter hans Skildring rent tærende. Vilde man nu paa Basis af disse hans forskjellige Stillinger tilkjende ham særlige Kvalifikationer, saa maatte man dog vel i ethvert Fald forlange af ham som af enhver anden Forfatter, at han først tænker sine Tanker helt igjennem, inden han udtaler dem. Og med en ganske særlig Vægt maatte denne Fordring stilles til ham, der holder saa meget af at bruge de store Ord.

* * *

Strindberg vil have, at «Naturen skal herske»; han er altsaa — eller bilder sig ind at være — «Fysiokrat», Saa tror han i sin Egenskab af Fysiokrat at maatte inddele Samfundet i to Hovedklasser: «de uundværlige» (eller «nærende») og «de undværlige» (eller «tærende»). Hvem er «de uundværlige»? De, der producere «Mad, Klæder, Husrum og Brændsel». Men Strindberg synes kun at betragte som «produktive» de, der umiddelbart producere de nævnte Artikler. Det hjælper ikke, at en Stadbo f. Ex. konstruerer de Redskaber, Bonden benytter under sin produktive Virksomhed. Det er Bonden, «Naturmennesket», som bærer det Hele; det er ham, og kun ham, der gør det muligt for os Stadboer, os «Kulturmennesker» at leve.

Bonden skildres saaledes: Han er den, der mindst benytter sig af Arbejdsdelingen, og derfor vilde han, naar man ikke havde opfundet noget, der kaldes «social Anseelse», aldrig have følt sig trykket, aldrig have været

ulykkelig!! Altsaa et Modbillede til Stadboen, der efter Strindberg altid maa være ulykkelig og misfornøjet! Bonden har et stærkt Legeme, en god Helbred og en god Forstand, og overgaar i saa Henseende Kulturmennesket som Gjennemsnitsmenneske! (Ordret saaledes hos Strindberg!) Bondens Sanser ere ufordærvede; hans Øre er ikke fordærvet af Gadetummel; hans Øje trænger ikke til Brillen; hans Nerver ere mindre sensible end Kjøbstadmandens, og saaledes forskaanes han for en Mængde Lidelser, som Kulturmennesket er underkastet; hans Blod er sundt og han lider ikke af Blodmangel, om og hans Føde er knap, thi hans Hjerneforbrænding er ikke saa stor, og den friske Luft, han lever i, og hans naturmæssige Leve-maade giver ham ikke Anledning til unødvendig Natte-vaagen og Udsvævelser, som den ulykkelige Stadboer maa kaste sig ind i for at skaffe sig nogen Illusion i den Sten-pyramide, som han er levende begravet i. Saaledes er Bonden, malet med Strindbergs Pen, i legemlig Henseende et misundelsesværdigt Væsen; men ogsaa i aandelig Henseende er han «den mest fuldkomne Species af Slægten Menneske», og «han ejer de legemlige og aandelige Egen-skaber, som fordres til at holde en kraftig Slægt i Live.» Som Vidnesbyrd om hans Intelligens anføres: hans Uvilje ligeoverfor «Landbrugsakademiernes uprøvede Theorier»; hans Forkjærlighed for hans gamle Plov fremfor den engelske, der ikke forlanger saa meget Arbejde; hans Forkjærlighed for hans gamle Plejl fremfor de Tærskværker, der spare meget Arbejde; hans Utilbøjelighed til at anvende «kunstige Gødningsstoffer med græske Navne», hans Utilbøjelighed til at sætte sine Børn i Skolen, hvor der læres «jødiske Fabler og Kongerækker» osv. Og vel at mærke: Strindberg er ikke her Ironiker; han taler her alvorligt! Han udvikler og gjentager atter og atter, hvorledes den Omstændighed, at Bonden mindre end nogen Anden kjender til Arbejdets Deling, gjør ham til det «lykkeligste og mest fuldkomne» Samfundsmedlem. «Hans Arbejde er besværligt, men det demoraliserer ham ikke ved Usundhed eller Ensformighed,

og han glemmer ikke, at han har Naturens Hjælp at takke for den Høst, Jorden giver; thi Kornet voxer paa Marken, medens Bonden sover, om det end ikke voxer, naar han ikke pløjer og saar. Han føler sig derfor som Skyldner ligeoverfor Naturen eller Forsynet, eller hvad han ellers kalder den, og sin Høst kører han ind under festlig Glæde, ganske vist kun en Gang om Aaret, men med et helt andet Sindelag end den gnavne Embedsmand, der en Gang om Maanedn kvitterer for en aldrig tilstrækkelig Løn, eller den fortvivlede Arbejder, der en Gang om Ugen faar sin Løn. Intet Klokkeslag, — Solen er hans Ur, og Fritid kan han tage sig, uden at det Hele gaar i Stykker, og Hvile er hans største Luxus. Enhver Aarstid medfører Forandring i hans Virksomhed. Om Vinteren kører han Tømmer og Brænde ind fra Skoven, fisker paa Isen, ser til Laden, sysler med Redskaberne, øver Husfid, hviler sig ved Ovn; om Foraaret pløjer og saar han; om Somren høstes Høet og om Efteraaret Kornet.»

Det er jo en hel Idyl; kun Skade, at han alligevel er — misfornøjet.

Modstykket er Stadboen, Kulturmennesket. Han har — fordi hans Forfædre Slægt efter Slægt have afholdt sig fra at arbejde, have nydt udvalgte Næringsmidler, og beskyttet sig mod et koldt Klimas Barskhed — hvide Hænder, en fornem Holdning og Smidighed i Lemmerne; men det er just — «Tegnet paa hans Degeneration». Paa Grund af Mangel paa legemligt Arbejde forringes hans fysiske Egenskaber, og ogsaa «hans Hjerne bliver efterhaanden ude af Stand til at udføre et noget vanskeligere Tankearbejde». Ødelagte Nerver, evig Uro, daarlig Søvn, Jagt efter Embeder, tærende Ængstelse for at blive forbigaaet karakteriserer ham. De største Nydelser, Livet giver, Luft og Lys, savner han, og Erstatning maa han søge i kunstige Nydelser, i Selskab, i Glassenes Klang, i Musiktummel, der skal overdøve hans daarlige Samvittighed, i Sundhedspoliti, Jerndraaber og Morfinsprøjte. I den Grad er han Idiot, at han ikke selv kan lave sin Mad, ikke bære en Pakke hjem

fra Butiken, ikke rede sin Seng, ikke tænde Ild i sin Kakkelovn. (Historien om Kakkelovnen er Strindberg i den Grad indtagen i, at han gjentager den et Par Gange. Sandheden er som bekjendt den, at det at lægge i Kakkelovnen just ikke plejer at være Tjenestepigens Force; vi idiotiske «Kultur-mennesker» gjøre det i Reglen bedre).

* * *

Alt dette er vel i det Mindste Paradoxer og kolossale Overdrivelser. Men skraber man det Paradoxale og Overdrevne af, vil man derunder sammen med en hel Del Fejl jo kunne finde nogle Sandheder. Kommer man derimod til det, som Strindberg anbefaler som «Botemedel» for Samfundets Brøst, kommer man ud i det ganske Meningsløse.

* * *

Samfundets Brøst bestaar efter Strindberg: i den vidt drevne Arbejdsdeling, i en daarlig Økonomi \circ : i Produktionen af en Masse unyttigt Stads, Luxus, og i den hele bagvendte sociale Rangfølge, efter hvilken det, der skulde være nederst, er sat øverst, og det, der skulde være øverst, er kommet nederst. Bonden, «Naturmennesket», skulde være øverst, og Stadboen, «Kulturmennesket», nederst. Men den bestaaende bagvendte Rangfølge synes dog ikke at kunne avle Misfornøjelse hos de begunstigede Kulturmennesker, og hvor Strindberg analyserer den Situation, som «Kulturmenneskene» befinde sig i, forstaar han vel ofte at gjøre træffende pikante Bemærkninger, og at fængsle Læserne ved sit aandfulde skarpe Vid; men «Misfornøjelsen» — og det var jo den, vi skulde have frem — bliver ofte ligesom borte.

Men «Misfornøjelse» er og skal der være. Og se vi lidt nøjere til, vil det vise sig, at det egentlig ikke er den uheldige sociale Rangfølge, men ligefrem selve Samfundets Existens, der er Skyld i den.

«Derved», siger Strindberg, «at Kulturmenneskene pakke sig sammen og væve sig sammen med Andres Existens, derved er det Taabeligste af Alt og Aarsagen til al Taabelighed opkommet: nemlig at Mennesket ikke mere lever for sig selv men blot har sin Existens gennem Andres Mening om det. Det er derfor, at man ikke vover at klæde sig efter sin Sundheds og sit Godtfindendes Fordringer; det er derfor, at man ikke vover at spise efter sin Smag; det er derfor, at man ødelægger sine Børn, for at de skulle vide lige saa meget (helst unyttige Sager) som Andres Børn; det er derfor, at man fornædres, saa at man til Slut tier, naar man ser dem, der have Anseelse, begaa en daarlig Handling; det er derfor, at saa Mange sælge deres Sjæle, — det er, kort sagt, den sociale Anseelse, der gør Kulturmennesket saa misfornøjet — og saa fornøjet.» Men nu vil Strindberg dog vel ikke paastaa, at Bonden mere end Stadboen klæder sig efter sin individuelle Smag («Nationaldragterne» synes ikke at vidne om stor individuel Frihed), at Husmanden med større Frihed kritiserer Gaardmanden end Arbejderen Embedsmanden, — og det bliver saaledes ikke blot «Kulturmennesket», By-mennesket, men overhovedet Mennesket, som dette, at «man «pakker sig sammen» o: lever i et Samfund, gør saa misfornøjet. Dette Resultat bør altsaa erindres, naar Spørgsmaalet bliver om «botemedel».

Og videre: Arbejdsdelingen «har gjort os til Maskindele, medens enhver af os i det Mindste skulde have kunnet være en hel Maskine.» Og endnu værre: «Samfundet har gjort os til ligplyndrende Hyæner, medens vi i det Mindste skulde have kunnet jage som Ulve; det har desuden gjort os til Dobbeltgængere, og dør er det, at Kulturmennesket lider mest. Ved at bo sammen, har man maattet paalægge sig Baand, der blot længes efter at brydes; Konveniens, Høflighed, Etikette, alt dette er nødvendigt, men det er en forfærdelig Nødvendighed, thi det er Falskhed. Samfundet har ikke dræbt det vilde Dyr i os, men kun fornædret det ved Dressur, en Dressur, som ikke er

mere at stole paa end al anden Dressur; thi glemmer Tæmmeren sin Revolver hjemme, saa slipper det vilde Dyr løs. Det oplyste Kulturmenneske lider, fordi han udenpaa sit ligefremme Hverdagsmenneske maa bære et Samfundsmenneske; det er dette sidste, som holder Festtalen, ad hvilken Hverdagsmennesket ler; det er det, som skriver de store Ord, som præker den strenge Moral, som besynger den patriotiske Ære. Det er Samfundstvangen, Samfundshykeriet, som fornædler Individet og fordobler ham, saa at han lærer Et, men lever et Andet.» Saa anfører Strindberg Tegnér og Thomander «som Exempler paa Samfundsløgnens Ofre»; men specielt «efter dem kaster han ikke Sten, — men vel efter Samfundet.»

* * *

Samfundet skal angribes, thi det er Samfundet, der er Skyld i alle Ulykkerne, idet det ved at «indsnøre Mennesket i Samfundsfordomme, Baand og Tvang, har gjort det saa godt som ufrit.» Men som Hensigten med Angrebet angiver Strindberg alligevel ikke (— eller i alt Fald ikke i det Afsnit af sin Afhandling, hvor han søger at drage Konklusionerne af sine Udviklinger) rent ud Samfundets Opløsning. Og dog maa Samfundets Opløsning betegnes som den logiske Konklusion af hans Stormløb. Nej, han indskrænker sig til at foreslaa nogle Reformmidler, «bøtemedel», ved hvilke der skal lappes paa Samfundet.

De tre Hjælpemidler ere da disse: 1. Arbejdets mindre udstrakte Deling (= Selvhjælp); 2. Samfundets Retvending, saa at det Nyttige kommer øverst, hvoraf følger, at Loven om den sociale Anseelse maa omgjøres (= Selvstyre); 3. Økonomi, hvorved der særligt maa ses hen til Naturkræfternes Anvendelse (= Luxus'ens Indskrænkning).

* * *

Arbejdsdelingen har, siger Strindberg, gjort, at Kulturmennesket «opfostres til en Detail». Kulturmennesket gjøres af Arbejdsdelingen til en «Krøbling». Bort med Arbejdets Deling! Mennesket skal hjælpe sig selv, gjøre sig uafhængigt af sine Medmennesker, leve for sig selv, — saa vil «det syge Samfund blive sundt», Individerne ville leve «sikkert», ville blive «sunde, fuldstændige Mennesker», faa «alle Legemets Færdigheder bevarede og udviklede», ja ogsaa faa Sjælens Kræfter udviklede!

Naar man vilde anmode Strindberg om et lille Bevis, taget af det virkelige Liv, vilde han vel henvise til sin «Bonde», — der nu rigtignok ikke er det virkelige Livs Bonde. Ja, at Sundhedsforholdene paa Landet i det Hele ere bedre end i de store Byer, lader sig vel ikke benægte. At ogsaa Bondens aandelige Liv er mere udviklet, vil derimod vistnok de Fleste betvivle. Men det forstaar sig, hvis man som Strindberg anser Utilbøjeligheden til at indføre arbejdsbesparende Redskaber og Utilbøjeligheden til at gaa paa Landbrugsakademier som Beviser paa «Klogskab og «Visdom», — saa maa man vel ogsaa, naar Talen er om det intellektuelle Standpunkt, give Bonden Prisen, i alt Fald Bonden i lidet kultiverede Lande.

Og naar vi sammenligne Evropæerne, der have den usalige Arbejdsdeling, med Rødhuderne i Amerika og Negrene i Afrika, der kun have en mindre vidtgaende Arbejdsdeling, — ja, saa ere de sidste naturligvis langt mere end de første «fuldstændige» Mennesker, og særlig staar utvivlsomt den sjælelige Udvikling langt højere blandt Hottentotterne end blandt Englændere, Tyskere, Franskmænd og Skandinaver.

Og hvad det angaar at leve «sikkert», saa lærer Historien je os ogsaa, at Hungersnød i Nutiden med den store Arbejdsdeling er Noget, der langt hyppigere og lettere indtræder end i Fortiden med den ringe Arbejdsdeling. Ikke sandt? Hr. Strindberg.

Og «det syge Samfund vil blive sundt», naar Arbejdsdelingen indskrænkes! Ja, forsøg blot en Radikalkur som

at afskaffe Arbejdsdelingen! Saa vil Sygdommen tilvisse forlade Samfundet: «han døde, det er sandt; men Feberen ham forlod.» Det er netop Arbejdsdelingen, der holder Samfundet sammen. Indfør Strindbergs «fuldstændige» Mennesker, og det hele falder fra hinanden i Atomer!

«Den første forstyrrende Forrykkelse i Samfundets Udvikling», siger Strindberg, «var Arbejdets for vidt strakte Deling. Da ethvert Menneske tog en Stump, en Detail for sig, blev han udmærket flink i den Detail, men Krøbling i alle andre, og vi ere duelige Specialister fra Legetøjsfabriksarbejderen i Nürnberg, der tilbringer hele sit Liv med at male Tinsoldatens Frakke, til den lærde Filosof, der kan Grækernes og Romernes Filosofer paa Grundsproget, men som ikke kan læse Spencer, fordi han ikke har lært Engelsk; vi ere udmærkede hver i sin Detail, men vi ere daarlige Samfundsmennesker.» Er det muligt at skrive mere tankeløst? Vi ere maaske daarlige o: «ufuldstændige» Individer; men naar Arbejdets Deling har gjort os til Noget, er det dog fremfor Alt til «Samfundsmennesker». Strindberg mener, at Arbejdsdelingen har ført med sig, «at vi ikke forstaa hverandre, uagtet vi tale samme Sprog.» Men hvor i al Verden er det muligt, at Samfundet kan bestaa. — og det bestaar jo faktisk —, naar dets Medlemmer «ikke forstaa hverandre», — disse Medlemmer, der, som Strindberg skildrer, ere saa ynkelige, at de ikke kunne «hjælpe sig selv» men bestandig trænge til indbyrdes Assistance. Sandheden er naturligvis netop den omvendte, nemlig den: at naar vi fik Strindbergs «fuldstændige Mennesker», vilde de ikke mere forstaa hverandre, — fordi de da vilde tale hver sit Sprog, og fordi de da ikke mere vilde behøve at forstaa hinanden.

Vil man have en Forestilling om Strindbergs «fuldstændige Mennesker» og deres Præstationsevne, kan man holde sig til Strindberg selv. Saalænge han blev ved sin Læst, o: indskrænkede sig til at skrive Vers og Romaner, leverede han vistnok et dygtigt Arbejde; men fra det Øjeblik, da han begyndte at betragte sig som «fuldstændig»

nuftig Mand tro, at Indførelsen af Juryvæsenet og Militshær og Afskaffelse af Kongedømmet m. m. vil bringe det, der hidtil var nederst, øverst, og det, der hidtil var øverst, nederst! Og selv om dette lykkedes, vilde det saa medføre «den almindelige Misfornøjelses» Afløsning af den almindelige Tilfredshed?

Strindberg henviser til Schweiz (formodenlig specielt Genf, hvor han bor) som det Land, hvor han har truffet «de sammenlignelsesvis lykkeligste Mennesker». «Jeg var» fortæller han, «i et Aftenselskab, hvor man fra Kl. 8 om Aftenen til Kl. 2 om Morgenen morede sig, skjønt Traktementet blot bestod i Vin og Bagværk, med Læg, Dans og Sang, og jeg kan ikke sige, om jeg var blandt Fattige eller Rige, Fornemme eller Ringe. Jeg har aldrig set en saa ukuet, frimodig Ungdom og en saa hjertelig, utvungen Maade at være paa blandt Alle.» Naturligvis kunne ligesaa beskedne, nette Aftenselskaber, ligesaa fornøjelige fordringsløse unge Mennesker træffes i et hvilket som helst andet Land. Og naar jeg, der ogsaa kjender lidt til Genf, maa sætte mit Vidnesbyrd imod Strindbergs, saa er det det, at man i Genf — trods Republik, Jury og Militshær — i det Hele og Store slet ikke er lykkeligere end i Danmark for Exempel. «Ja, men der er», svarer Strindberg, «ikke i Schweiz disse store Rigdomme, der krænke Retsfølelsen!» Hvor har Hr. Strindberg dog haft sine Øjne henne!

Strindbergs «Bonde» er et Fantom, som det virkelige Liv ikke kjender. Strindbergs Schweiz er Poesiens, ikke den tørre Prosas Schweiz. Aabenbart har den store Digter under sit Ophold i dette interessante lille Land, som jeg for mit Vedkommende forøvrigt ogsaa omfatter med særligt varme Følelser, været heldig og personlig vel oplagt, — medens han udenfor Schweiz har været hjemsøgt af stadigt Uheld. Den ulykkelige Mand!

*

*

*

Strindbergs Lovprisning af Schweiz er et Exempel paa hans Uklarhed og de Selvmodsigelser, han uafslædig gjør sig skyldig i. Schweiz er efter Strindbergs Erfaringer det lykkeligste Land; efter hans Theori maatte det i ethvert Fald være mindre lykkeligt, mere misfornøjet end for Exempel Strindbergs eget Fædreland.

Den ene af Aarsagerne til «den almindelige Misfornøjelse» er, efter Strindberg, Arbejdsdelingen. Nu skal det indrømmes, at den politiske Arbejdsdeling i Schweiz er mindre gennemført end i de fleste andre Kulturlande. Men den økonomiske Arbejdsdeling? De genfiske Urmagere (med flere Industrielle) synes desværre ikke at have fortalt Strindberg Noget herom. Den økonomiske Arbejdsdeling (og den er, naar Alt kommer til Alt, mere afgjørende end den politiske, som overhovedet det Politiske er underordnet det Økonomiske!) er jo langt mere gennemført i Schweiz end i Sverig. Alligevel siges Schweizerne at være lykkeligere! Theorien er gaaet itu!

Den anden Aarsag til den almindelige Misfornøjelse er: «Kulturen, der egenlig begynder med Byernes Opkomst.» Nu vil Strindberg dog vel ikke benægte, at Schweiz staar paa et højere Kulturtrin end Sverig. I ethvert Fald oplyser Statistiken os om, at Byerne — de fæle Byer! — i Schweiz spille større Rolle end i Sverig. Sverig har en urimelig Masse «Naturmennesker» (der er i Evropa næppe nok noget Land, hvor Naturmenneske-Procenten er saa stor som i Sverig); Schweiz har forholdsvis flere «Kulturmenesker.» Og alligevel siger Strindberg, at Schweiz er lykkeligere! Brud paa Theorien!

Forklaringen til Selvmodsigelserne er ikke vanskelig: Strindberg har set, at den politiske Forfatning i Schweiz er meget forskjellig fra, hvad den er i det øvrige Evropa. Saa har hans Overfladiskhed faaet ham til at tro, at den almindelige sociale Tilstand, den sociale Misfornøjelse eller Tilfredshed, maatte være i samme Grad forskjellig. En enorm Misforstaaelse! Strindberg vil indvende, at han ikke blot har set paa den politiske Forfatning, men ogsaa

fundsproblem opføres; det gjør umaadelig Lykke; «Alle» skulle se det: d. v. s. af 4,565,668 Svenskere gaa 30,000 Stockholmere hen og se det; og «Alle» tale om det. Lad os nu se Virkningerne: mærker Du Spor af din Bedrift i Literaturen, i Lovgivningen, i det almindelige Liv, i Rigsforsamlingen? Inte alls! Samme Fraser, som Du haaned og fik Menneskene til at le ad, trykkes og siges om igjen; de samme Løgne, som Du fik Menneskene til at væmmes ved, diskas op igjen, og gaa som Guldmønt. Og skulde i bedste Fald nogle Stockholmere være blevne vakte, hvad betyder saa det! Flertallet, Folket, for hvem dine Ord skulde have været ny, faar dem aldrig at høre. Arbejderen slutter sit Arbejde Kl. 8, Tjeneren har slet ingen Fritid, Kjøbmanden lukker ikke Butiken før 9 eller 10, og de fire Millioner Bønder, vore Lovgivere, ville aldrig komme til at høre, at dit Stykke har existeret. Og saa tror man, at Theatret er en Opdragelsesanstalt for Folket! Og tror man det ikke, saa bilder man Lovgiverne det ind, eller bilder dem ind, at de ere udannede, hvis de ikke tro det.» . . . «Ingen omvendes. Skulde man da ikke tro, at det er umuligt at oplyse Menneskene!»

Saa Literaturen! «Du har i ti Aar været en berømt Forfatter i Hovedstaden. Tror Du, at en eneste Bonde kjender dit Navn? Icke alls! Har altsaa ikke læst de Skrifter. Du har skrevet for ham alene. O, vi Forfattere som tro, at vi skrive for Folket!»

Saa de skjønne Kunster! De siges at være «Kulturens Blomst», — og «Intet er saa overvurderet som dem!» Raphael, Shakespeare — gaaede næsten sporløst over Verden! De berømte Malerier, — kun nogle malede — ofte endog slet tegnede — Figurer; Lærred med paasmurt Maling. Uden Spor af Indflydelse paa Landenes Udvikling. «Det mest voldsomme Udbrud af Kunstovervurderingen er vel Thorvaldsens Musæum. Hvorledes vilde Danmark have set ud, om den store Mand ikke havde gjort sine kjønne Variationer af Antiken? Vilde Slesvig maaske saa være forblevet dansk?»

Saa Læse- og Skrivefærdighed! Overvurdering! Op-lyses ved et længere Exempel.

«Hvad forlanger Kulturmennesket af en dannet Mand? At han har Galoscher paa, naar han gaar paa Visiter, og Lommetørklæde med *mille fleurs*; at han har set det sidste Stykke, læst den sidste Roman, set det sidste Maleri; at han kan skjule sin Tanke bag betydningsløse Ord, d. v. s. føre en Samtale; fremdeles danse, spille Kort og om muligt Klaver, og fremfor Alt vise sig fornøjet med Alt, som gjøres af dem, der ville have Alting ugjort. Men det bliver for langt at gjentage! Det, der ikke fordres af den Dannede, det er Evnen til at klare sig i Livet og være hæderlig! Er den saakaldte Dannelse, Kulturen selv, saa ikke noget overvurderet?»

Saa «de store Opfindelser, som alle hilses med bragende Hurraraab i Verdens 32 Hjørner!» De store Opfindelser ere nok «udmærkede i alle Henseender»; — men: Fønikierne klarede sig udmærket uden Kompas; de amerikanske Indianere, de australske Indfødte, de afrikanske Hottentotter skyde bedre med deres Pile og Spyd, end vi med vore Bøsser, Krudt og Kugler; og Bogtrykkerkunsten har skaffet en Masse Løgn ud i Verden og har «i Biblen skaffet os en ny uhyggelig Pave, som vi endnu ikke have faat ned af Tronen.» Bedre gaar det ikke Dampkraften, Jernbaner og alle de øvrige Kulturarbejder.

Saaledes Strindberg.

Men Strindberg har paataget at gjendrive sig selv. I den ene Afhandling søger han at reducere Kulturarbejdet til det mindst Mulige. I den anden skildres dets Virkninger paa hele Samfundet, fra dets Spidse til dets Fodstykke, med stærke Farver. I den ene Afhandling tordner han imod den stadige Syslen med det samme Arbejde; i den anden priser han Hottentotterne og Indianerne for deres Bedrifter med Pil og Bue, der netop skyldes den ved den stadige, ensartede Beskæftigelse opnaaede Færdighed; — thi for Alvor vil han dog vel ikke paastaa, at Indianernes Bue i og for sig er et fuldkomnere Skydevaaben end Nutidens

Bøsser; kun ved en Tankeløshed forvexlede han den ved «Specialiseringen» opnaaede Færdighed hos de bueskydende Personer med selve Buens Fuldkommenhed som Skydevaaben. Paa det ene Sted klager han over og latterliggjør han de moderne Kommunikationsmidler, der i saa høj Grad ned sætter Fragtomkostningerne; paa det andet Sted lader han spore Misfornøjelse med, at Fragten af Kul fra Siberien til Evropa endnu ikke er billig nok. Paa det ene Sted søger han at vise Forfattervirksomhedens næsten komplette Resultatløshed og det Umulige i at oplyse Menneskene; paa det andet Sted anfører han Exempler paa Forfattere, der have præsteret uhyre Oplysningsarbejder, — ikke at tale om, at han selv, trods sine Theorier om det Unyttige i at skrive og trykke Bøger, skriver og lader trykke over en lav Sko. Og saaledes i det Uendelige! I det Hele saavel som i Enkelthederne møde vi Selvmodsigtelse paa Selvmodsigtelse, Overdrivelse paa Overdrivelse.

Kulturarbejdet overvurderes, mener Strindberg. Sandheden er nu netop den stik modsatte: af Almenheden undervurderes de enkelte Kulturarbejder. Naturligvis: det flygtige Publikum ser kun de nærmeste, de lige for Haanden liggende Virkninger. At man nu med Jernbanerne kommer hurtigere afsted end tidligere med Deligencerne, ser Enhver; men ikke Enhver tænker paa Jernbanernes fjernere liggende Virkninger, f. Ex. deres Betydning for det sociale Spørgsmaals Udvikling. Det vilde for hver enkelt af de store Opfindelsers Vedkommende være let at vise, hvorledes Publikum i Almindelighed slet ikke har Sans for de middelbare, ofte uhyre stærke Virkninger, altsaa undervurderer Kulturarbejdets Betydning. Undervurderingen sker i dobbelt Retning: baade med Hensyn til Kulturarbejdets gode, og med Hensyn til dets uheldige Sider.

Kulturen slukker tidligere Savn, men avler i samme Øjeblik ny. En Masse af utilfredsstillende Fordringer findes i dens Følge. Det er ubestrideligt. Havde Strindberg indskrænket sig til at paavise dette, eller havde han søgt at klare det Misforhold, der faktisk ofte er tilstede

mellem de Fordringer, Kulturen har bidraget Sit til at fremkalde, og de Nydelsesmidler, den byder, havde vi vel kunnet følge ham. Med andre Ord: Kulturens uhyre positive Ydelser burde erkjendes, — og de meget store *drawbacks* ikke skjules. I Stedet derfor fornægter Strindberg de store Kulturydelser, og kommer derved ud i det Absurde.

Med de rousseauske Ideer har ogsaa jeg paa mange Punkter Sympathi. I adskillige Grundbetragtninger staar jeg derfor Strindberg i Virkeligheden nær. Saa meget mere maa jeg da beklage den uheldige Argumentation. At Rousseau*) — til hvem Forf. sværger, og som ogsaa engang var min Yndlingslektüre — for over hundrede Aar siden har brugt ikke blot paradoxale, men forvirrede, selvmodsigende, absurde Argumenter, — burde ikke for hans Discipel være en Grund til nu at servere dem i en ny, men ikke forbedret Udgave.

Aleksis Petersen-Studnitz.

*) Forfatterens Arbejder er spildt Ulejlighed, udvikler Strindberg. Om Rousseau, der ikke var Andet end Forfatter, skriver Strindberg alligevel: «det er jo Rousseau vi have levet paa i 100 Aar; det er ham, som har «gjort» den franske Revolution; det er hans «Emile», som har omgjort Opdragelsen; det er ham, som har omgjort Romantiken (hvor forfusket den end er blevet); det er ham, som har gjort 1848, og det er ham, som skal gjøre Fremtiden!» Et lille Exempel paa Strindbergs Selvmodsigelser.

Og hvorledes lader dette om «Emiles» Indflydelse paa Opdragelsesmetoden sig forene med Strindbergs Skildring af den moderne Opdragelse, der siges at være den værste Unatur og Forrykthed?